

Podróże to styl życia

travel
& style

Mediolan i Lombardia

rozkładana
mapa
gratis

&active

&relax

&family

&nature

&food

&culture

Bezdroża

ERGO
HESTIA

Spis treści

Poznaj i doświadcź! ▶ 2

Niezbędnik ▶ 6

Lombardia w pigułce ▶ 10

12

Oto Lombardia

Krajobrazy ▶ 14

Przyroda ▶ 18

Dzieje Lombardii
i Mediolanu ▶ 20

Ludzie ▶ 28

Kultura ▶ 32

Kuchnia ▶ 36

Wydarzenia kulturalne ▶ 40

44

Mediolan

Mediolan – wczoraj
i dziś ▶ 50

Piazza del Duomo ▶ 62

Piazza della Scala ▶ 74

Piazza Mercanti ▶ 78

Kompleks Ambrojański ▶ 80

Z Via Torino na Piazza Affari ▶ 83

Castello Sforzesco i park Sempione ▶ 86

Śródmieście południowo-zachodnie ▶ 96

Śródmieście północno-wschodnie ▶ 106

Dzielnica uniwersytecka ▶ 116

Przedmieścia Mediolanu ▶ 120

Kup książkę

Poleć książkę

- **Najważniejszy święty Lombardii** ▶ 133
- **Arcydziela Brery** ▶ 134
- **Moda ze stolicy mody** ▶ 136
- **Aperitivo – więcej niż drink** ▶ 138
- **Kulinarne ciekawostki z Mediolanu** ▶ 140
- **Przepis na *trippa alla milanese*** ▶ 141
- **Chwila odpoczynku w Mediolanie** ▶ 142
- **Mediolan dla najmłodszych** ▶ 144
- **Zakupy – co i gdzie kupić?** ▶ 146
- **Pod flagą krzyżowców i herbem Viscontich** ▶ 148

150

Miasta Lombardii

- Bergamo ▶ 156
- Brescia ▶ 170
- Cremona ▶ 182
- Lodi ▶ 190
- Mantua ▶ 192
- Monza ▶ 204
- Pawia ▶ 208
- Sabbioneta ▶ 216
- Vigevano ▶ 220

- **„Alla bergamasca”, czyli co zjeść w Bergamo?** ▶ 224
- **Przepis na *risotto alla milanese*** ▶ 225
- **Crespi d’Adda – lombardzki „Księży Młyn”** ▶ 226
- **„Tysiąc mil” w Brescii** ▶ 228
- **Luksusowa ikra z Brescii** ▶ 230

Kup książkę

Poleć książkę

242

Jeziora przedalpejskie

Jeziro Garda ▶ 248

Jeziro Iseo ▶ 274

Jeziro Como ▶ 282

Jeziro Lugano ▶ 302

Jeziro Varese ▶ 304

Jeziro Maggiore ▶ 306

Lombardia w zawrotnym tempie ▶ 232

Oltrepò Pavese – lombardzka „Toskania” ▶ 234

Lombardzkie sery ▶ 236

„Białe złoto”
znad Padu ▶ 238

Z miasta na narty
lub trekking ▶ 240

Miejsca odosobnienia
wśród skał ▶ 321

Rodzinne szaleństwa ▶ 322

Kolejka na Monte
Baldo ▶ 324

Odnowa biologiczna
nad Gardą ▶ 326

Sanktuaria podalpejskiej
przyrody ▶ 328

Narty, trekking i rower
w dolinie Valtellina ▶ 330

Bresaola i bitto ▶ 332

Bernina Express – niezapomniana
podróż pociągiem ▶ 334

Alpy Retyckie i Park Narodowy
Stelvio ▶ 336

Smak wysokich gór ▶ 342

LOMBARDIA PRAKTYCZNIE ▶ 344

Informator A–Z ▶ 346

Na miejscu ▶ 350

Atlas Mediolanu – nawigator ▶ 356–357

Indeks ▶ 358

Legenda ▶ 360

Kup książkę

Poleć książkę

Kup książkę

Poleć książkę

Lombardia w pigułce

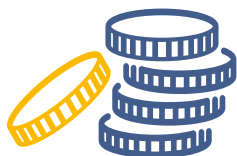
LICZBA LUDNOŚCI
9,47 mln

NAJWIĘKSZE MIASTA
Mediolan 1,4 mln
Brescia 193 tys.
Bergamo 120 tys.
Varese 82 tys.
Como 78 tys.

**PODZIAŁ
ADMINISTRACYJNY**
12 regionów
1546 gmin
prezydent Lombardii:
Attilio Fontana

**EURO
EUR**

WARSZAWA
UTC +2 (lato)

MEDIOLAN
UTC +2

PIZ BERNINA W ALPACH RETYCKICH
4049 m n.p.m.

NAJWYŻSZY PUNKT

RZEKA PAD W OKOLICY WSI
STELLATA DI BONDENO
12 m n.p.m.

NAJNIŻSZY PUNKT

JĘZYK URZĘDOWY
włoski

JĘZYK LOKALNY
lombardzki

.it

WWW

MEDIOLAN +39 02
BRESCIA +39 030
BERGAMO +39 035
COMO + 39 031

STRUKTURA ETNICZNA

- ▶ Włosi 88,5%
- ▶ cudzoziemcy 11,5%
(głównie Rumuni, Marokańczycy,
Albańczycy, Egipcjanie, Chińczycy)

STRUKTURA RELIGIJNA

- ▶ Zdecydowana większość
Lombardczyków to rzymscy
katolicy

Mediolan – wczoraj i dziś

Mediolan – stolica Lombardii – to fascynująca metropolia. Miasto przez wieki było jednym z najważniejszych ośrodków w regionie. Tu panowały najważniejsze włoskie rody. Tu tworzyli najwybitniejsi włoscy twórcy. Tu wreszcie powstawały wybitne dzieła sztuki, świadczące o długiej i burzliwej historii miasta.

Początki Mediolanu sięgają 222 r. p.n.e., kiedy **Rzymianie** zajęli dolinę Padu z istniejącymi już miastami i wypędzili dotychczasowych osadników, czyli Celtów,

żyjących tu od V w. p.n.e. Antyczne *Mediolanum* szybko rozwinęło się w ważny ośrodek kulturalny i gospodarczy. W ślad za tym podniosła się także jego ranga

polityczna, a ukoronowaniem rozwoju było przeniesienie tu w 286 r. rezydencji cesarskiej. W ten sposób dzisiejsza stolica Lombardii stała się najważniejszym miastem cesarstwa zachodniorzymskiego.

W 313 r. to właśnie w tym mieście cesarz Konstantyn Wielki wydał edykt, nazwany później **edyktem mediolańskim**, który wprowadzał wolność religijną i kończył okres prześladowania chrześcijan. Niestety czas prosperity miasta został przerwany w V w. W 402 r. Mediolan utracił funkcję stołeczną, w 452 r. został splądrowany przez Hunów, a w 476 r. przez wojska Odoakra, późniejszego zdobywcy Rzymu.

Następnie pojawili się tu Ostrogoci, Goci, a wreszcie i Longobardowie, którzy pozostali na tych terenach do 774 r., kiedy to zostali wyparci przez **Karola Wielkiego**. Mediolan włączony do państwa Franków znów zaczął się intensywnie

rozвивać, aż w końcu ponownie stał się najważniejszym ośrodkiem północnych Włoch. Niestety i ten pomyślny czas nie mógł trwać wiecznie – skonfliktowany z miastem cesarz rzymsko-niemiecki splądrował je i doszczętnie zniszczył w 1162 r. Po tej wielkiej zawierusze historycznej znów nastął czas pokoju, który zaowocował odbudową i rozkwitem miasta. Było to możliwe za sprawą dwóch kolejno władających okolicą rodów – najpierw **Viscontich**, a później **Sforzów**. Sprowadzali oni na swój dwór wybitnych architektów i artystów, dzięki którym miasto z dekady na dekadę nabierało coraz piękniejszego kształtu i zachwycało bogactwem tworzonej tu sztuki. Niestety nieumiejętnie prowadzona polityka zagraniczna doprowadziła do podporządkowania Mediolanu Francji, a następnie – w wyniku kolejnych zwycięstw na arenie międzynarodowej – **Hiszpanii**. Ten czas

Włoski Nowy Jork

Mediolańczycy, opisując swoje miasto, porównują je czasem do Nowego Jorku. Po pierwsze Mediolan, tak jak Nowy Jork, wyrósł na jedną ze stolic mody. Po drugie powinien być stolicą państwa, a nią nie jest. Po trzecie nadaje tempo rozwojowi gospodarczemu, wytwarza najwyższy PKB, wyznacza nowe trendy, tworzy kulturę. Rzym ze swoim brakiem dynamiki i konserwatywnym podejściem do zmieniającego się świata pozostaje daleko w tyle i zdaje się odgrywać rolę turystycznego skansenu oraz stolicy administracyjnej. Podczas gdy mieszkańcy Rzymu celebrytują *dolce vita*, na ulicach Mediolanu panuje zgiełk – mediolańczycy nadrabiają bowiem opieszłość reszty Włochów.

Współczesne oblicze miasta

Podczas powojennej odbudowy miasta architekci mieli możliwość swobodniejszego kreowania nowych obiektów i przestrzeni. Dzięki temu Mediolan jest jednym z niewielu miast we Włoszech, do którego śródmieścia udało się w latach 50. i 60. wprowadzić **nowoczesną architekturę**. Dzielnicę biznesową ulokowano nieco dalej od centrum, obok dworca głównego Milano Centrale. Jej zabudowę rozpoczęto od postawienia słynnego biurowca Pirelli, zaprojektowanego przez Gio Pontiego. W czasach powojennego boomu gospodarczego **biurowce** powstawały nie tylko w centrum, lecz także na obrzeżach miasta. Na peryferiach wznoszono okazałe siedziby korporacji. Należy do nich gmach firmy wydawniczej Mondadori, zaprojektowany w 1968 r. przez brazylijskiego architekta Oscara Niemeyera przy Via Marconi 27. W mieście tworzyli wówczas Franco Albini, Angelo Mangiarotti, Marcello Nizzoli, Gio Ponti, **Alberto Rosselli** i Marco Zanuso. Od połowy XX w. Mediolan uchodzi nie tylko za **stolicę mody**, lecz także projektowania i **wzornictwa**. Od 1933 r. w mieście odbywa się **Triennale Designu** – najważniejsze wydarzenie branżowe związane ze sztuką dekoracyjną, wzornictwem przemysłowym i nowoczesną architekturą.

źle zapisał się w dziejach miasta. Nastąpiła stagnacja gospodarcza i kulturalna, a coraz większe nakłady na cele militarne pogarszały i tak już złą sytuację ekonomiczną mieszkańców.

Kolejna zmiana przyszła z początkiem XVIII w., kiedy Mediolan trafił w ręce **Habsburgów**, co zaowocowało szeregiem pozytywnych zmian i procesami modernizacyjnymi. Doszło do odrodzenia życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Mimo różnych epizodów jak epoka napoleońska, kongres wiedeński czy Wiosna Ludów Wiedeń zdołał utrzymać *status quo* do 2. poł. XIX w. Wtedy to doszło do procesu zjednoczenia Włoch, a Mediolan w nowym państwie od samego początku odgrywał niezwykle znaczącą rolę. Na początku XX w. miasto długo opierało się ideologii faszystowskiej. Nie ustrzegło go to jednak przed **nalotami**

alianckimi w czasie II wojny światowej, które doprowadziły do katastrofalnych zniszczeń, zwłaszcza historycznego centrum. Wyzwolenie Mediolanu miało miejsce dopiero 26 kwietnia 1945 r., po czym dynamicznie przystąpiono do jego odbudowy.

Współczesny Mediolan jest **drugim co do wielkości**, po Rzymie, miastem Włoch i jednym z najchętniej odwiedzanych ośrodków miejskich na świecie. W 2018 r. w Medalionie zagościło **9,19 mln turystów** z całego świata. Leży w północno-zachodniej części Niziny Padańskiej, między rzekami Ticino, Adda, Pad i Alpami. Zajmuje powierzchnię 182 km². Zamieszkuje go blisko 1,36 mln osób. W mieście działają trzy porty lotnicze, w tym obsługujące linie tanich przewoźników. Jest idealną destynacją na weekendowy *city break*.

Kup książkę

Poleć książkę

Jezioro Iseo

Jedno z najbardziej urokliwych włoskich jezior polodowcowych z największą wyspą śródlądową w Europie. Idealne do aktywnego wypoczynku – uprawiania sportów wodnych, wspinaczki i kolarstwa. Zaledwie 30 kilometrów od lotniska w Bergamo, wciąż niezadeptane przez turystów.

Pomiędzy Brescią a Bergamo, nieco na północ od łączącej je autostrady A4, leży następne malownicze jezioro – Iseo. W Lombardii po raz kolejny przyroda daje nieco wytchnienia od zatłoczonych

ośrodków miejskich. Tak jak w przypadku sąsiednich jezior, także tutaj nad krystalicznie czystą wodą wyrastają zalesione wzniesienia. Długość zbiornika to 25 km, a powierzchnia nieco ponad 65 km² –

Delicje znad jezior

Okolice Brescii słyną z produkcji żywności. Wytwarza się tu aż pięć rodzajów wina: Franciacorta, Botticino, Cellatica, Curtefranca i Ronchi di Brescia. Na północnych zboczach wzniesienia Cidneo rozciągają się największe w Europie winnice położone w granicach miasta. Uprawia się tu głównie – i to podobno już od czasów starożytnego Rzymu – lokalną odmianę białych winogron *invernenga*. Inną ważną gałęzią produkcji rolnej jest oliwa z oliwek, szczególnie w okolicy jeziora Garda. Lokalne gatunki to: Garda i Laghi Lombardi. Region Brescii słynie również z włoskiego kawioru, który produkuje się w miejscowości Calvisano, ok. 30 km na południe od miasta. Mieści się tu potężna farma, na której rocznie wytwarza się 25 ton tego rarytasu.

jest to piąte pod względem wielkości jezioro Włoch. Jego średnia głębokość wynosi 124 m, a w najgłębszym punkcie osiąga 251 m. Jest to typowe północnowłoskie jezioro polodowcowe – dość wąskie i długie. Przepływa przez nie rzeka Oglio. Iseo przypomina swoim charakterem północną Gardę, tylko południowy brzeg przy mieście, od którego otrzymało nazwę, jest stosunkowo płaski. Na jeziorze znajdują się dwie maleńkie wysepki **San Paolo** i **Beretta** oraz znacznie większa **Monte**.

Wokół jeziora leży kilka miasteczek o średniowiecznym rodowodzie, spośród których największe to Iseo i Sarnico. Zwiedzanie okolic jeziora Iseo rozpoczniemy jednak od... jego środka, czyli od wyspy Monte, która ma 3 km długości i jest największą śródlądową wyspą Włoch.

Wyspa Monte

Olbrzymia, jak na warunki śródlądowe, wyspa jest unikatem wśród alpejskich zbiorników wodnych. Można się na nią dostać dzięki regularnym **połączeniom promowym**. Przystań znajduje się na wschodnim wybrzeżu, ok. 7 km na północny wschód od miasteczka Iseo. Wyspę od lądu dzieli ok. 900 m. Na wyspie leży miejscowość o tej samej nazwie oraz kilka mniejszych wiosek, a łączna liczba mieszkańców nie przekracza 2 tys.

Odwiedzając wyspę Monte, warto zatrzymać się w **PESCHIERA MARAGLIO**. To maleńkie, malownicze miasteczko, położone na południowo-wschodnim wybrzeżu wyspy, zachwyca kolorową zabudową. Na skraju miejscowości (Via Sensole) usytuowany jest dobrze zachowany **zamek Oldofredich**,

Na terenie zamku Oldofredich mieszczą się wystawa broni, biblioteka, restauracja i hotel.

wzniesiony na przełomie XI i XII w. Wkrótce po wybudowaniu został spalony przez wojska Fryderyka Barbarossy, a następnie odbudowany w latach 60. XII w. przez lokalnego feudała, Giacoma Oldofrediego. Obiekt przebudowywano jeszcze w XIII i XIV w. w czasach przynależności budowli do rodziny Scaligeri. W 1586 r. twierdza została przekazana franciszkanom, którzy pozostali tu do czasów okupacji napoleońskiej w 1797 r. Później stała się własnością

prywatną i dopiero w 1960 r. została odkupiona przez gminę.

Z położonej w środku wyspy wioski **Cure** można się wybrać pieszo na wzniesienie (różnica wysokości ok. 125 m), na którym znajduje się XIV-wieczne **sanktuarium Madonna della Ceriola**. Sam kościół nie jest może architektonicznie budowlą wybitną, za to widok, jaki się stąd roztacza, jest niezapomniany: można ogarnąć wzrokiem całą wyspę i niemal wszystkie brzegi jeziora.

Iseo (miasto)

Na południowym wybrzeżu jeziora leży miasteczko Iseo, zamieszkane przez blisko 10 tys. osób. Ciekawostką jest, że w 1888 r. stanął tu pierwszy we Włoszech **pomnik Giuseppe Garibaldi**, najważniejszego włoskiego bohatera narodowego. W miejscowości warto odwiedzić romański **kościół Sant'Andrea** (Via della Cerca 11), zbudowany w XII w. na miejscu świątyni z VI w. Posiada nietypowo, jak na Lombardię, wkomponowaną dzwonicę.

Provaaglio

Mniej więcej 3 km na południe od Iseo, przy drodze Via Sebina, wiodącej do miejscowości Provaaglio d'Iseo, leży **klasztor San Pietro in Lamosa** z końca XI w. Do 1535 r. rezydowali tu mnisi przybyli z benedyktyńskiego opactwa w Cluny, a po nich kanonicy regularni, zaś świątynia pełniła funkcję kościoła parafialnego. W 1783 r. klasztor znalazł się w rękach rodziny Bergomi. Dziś jest udostępniony jako przestrzeń kulturalno-wystawiennicza.

Jak dotrzeć do sanktuarium Madonna della Ceriola?

- ▶ **pieszo z Peschiera Maraglio:** spod punktu informacji turystycznej w górę miejscowości, przez las i wioskę Cure (4 km, ok. 1,5 godz.)
- ▶ **autobusem z Peschiera Maraglio:** codz. w godz. 10.00–18.30; podróż trwa ok. 20 min, bilet 1,50 EUR; autobus kursuje do wioski Cure, skąd w ciągu 20 min dojdziemy do sanktuarium

Autorzy przewodnika: Beata i Paweł Pomykałscy

Redaktor prowadzący: Maciej Żemojtel

Redakcja: Barbara Sikora

Redakcja techniczna: Miron Kokosiński

Skład i fotoedycja: Sabina Suchy

Opracowanie kartograficzne: Rafał Bletek, Magdalena Kroczak

Źródło pochodzenia danych kartograficznych: OpenStreetMap.org

Projekt okładki: Ewa Jarocka; materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą iStockphoto LP

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorzy oraz Helion SA dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz Helion SA nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Helion SA

ul. Kościuszki 1c, 44–100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bemts1>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie I

ISBN: 978-83-283-6443-1

Copyright © Helion SA, 2020

- **Kup książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Poleć książkę**
- **Lubię to!**
- **Oceń książkę**
- **Nasza społeczność**

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

Podróżowanie stało się dla wielu z nas synonimem stylu życia. Niezależnie od tego, kim jesteś, z kim i w jaki sposób najchętniej spędzasz wolny czas, w każdej części świata znajdziesz coś dla siebie. Sięgnij po przewodnik z serii **travel&style** i przekonaj się, jak różnorodne możliwości oferuje.

Jeśli jesteś amatorem lokalnych smaków, przyjrzyj się informacjom oznaczonym ikoną **travel&food**.

Jako rodzic małego dziecka, zwróć uwagę na strony opatrzone frazą **travel&family**.

Propozycje aktywnego spędzania czasu odnajdziesz w sekcji **travel&active**.

Bardziej spokojnego odpoczynku szukaj pod znakiem **travel&relax**.

Pasjonuje Cię życie i historia mieszkańców odwiedzanego regionu? Skup się na **travel&culture**.

Kochasz dziką przyrodę? Specjalnie dla Ciebie przygotowaliśmy atrakcje **travel&nature**.

Udanej podróży!

Mediolan i Lombardia

Region kontrastów, w którym wszystko do siebie pasuje. Obok wyznaczającego trendy, metropolitalnego Mediolanu ulokowały się mniejsze, lecz nie mniej ciekawe miasteczka. Współczesna architektura intrygująco współgra tu z zabytkami przeszłości. Północną flankę regionu stanowią majestatyczne Alpy, u podnóża których znajdują się wspaniałe jeziora. Lombardia to koło napędowe włoskiej gospodarki, ojczyzna skrzypiec i autostrad, mekka sztuki i światowej mody. Smakuje wybornym *risotto*, kremową gorgonzolą i aromatycznym *espresso*. Na długo nie pozwala o sobie zapomnieć.

ebook dostępny wyłącznie na:

ebookpoint

cena: 59,90 zł

ISBN 978-83-283-6443-1

 Bezdroża

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

Sprawdź najnowsze promocje:
• <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane:
• <http://bezdroza.pl/bestseller>
Zamów informator podróżniczy:
• <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

9 788328 364431